

Ѓорѓи ПОП-АТАНАСОВ

Македонска академија на науките и уметностите, Скопје
popatanasov@yahoo.com

НОВ ПРЕПИС ОД ХИМНОГРАФСКО ЛИТЕРАТУРНО ДЕЛО НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

Обемното книжевно наследство што ни го оставил најзначајниот македонски средновековен писател св. Климент Охридски претставува непресушен извор за континуирани научни истражувања. Особено важно е, притоа, што тој е автор не само на прозни литературни дела (првенствено ораторска проза), туку и на цели циклуси литературни творби од жанрот на црковната поезија, во коишто фигурира негов авторски потпис во вид на акростих. Во досегашните истражувања библиографски се засведочени педесетина Климентови химнографски литературни дела, од коишто скоро половината веќе се идентификувани во текстот на одделни средновековни книжевни споменици.

Преписи од химнографски творби на св. Климент има главно во минејни и октоихови ракописи.

Во минејни ракописи досега се регистрирани следниве Свети-климентови химнографски литературни творби:

1. Канон за 15-те тивериополски (струмички) свештеномаченици (28.11.). Акростих „Климента“. Еден препис.

2. Циклус од 6 претпразнични трипеснеци за Рождество Христово. Акростих „Климента пасни. Прѣд(ъ)празд(ъ)на Хр(ъ)стовоу роз(ъ)ствоу трипѣсн(ъ)на осмоглас...“. Шест преписа.

3. Канон за првомаченик Стефан и Стефан I папа Римски (27.12. и 02.08.). Акростих „Клим“. Шест преписа.

4. Циклус претпразнични трипеснеци за Богојавление. Акростих „Троице свѣта просвѣти ма с[вѣтом... с]вѣтозар(н)о пяти“. Два преписа.

5. Прв канон за Богојавление (06.01.). Акростих „Богојавление ти поѣште Христе славим“. Девет преписи.

6. Втор канон за Богојавление. Акrostих „Клим“. Еден препис.
7. Канон за св. Ефтимij Велики (20.01.). Акrostих „свѣт поустинн... клим“. Девет преписи.
8. Канон за пренесување на моштите на св. Јован Златоуст (27.01.). Акrostих „златоустаго прѣнесѣніе мошчии поѣж (кли?)“. Четири преписа.
9. Канон за св. Симеон Богопримец (03.02.). Акrostих „просвѣтити...“¹. Седум преписи.
10. Канон за св. Теодор Тирон (17.02.). Акrostих „Кли“. Еден препис.
11. Служба за св. Алексij, Човек Божji (17.03). Акrostих „Клим“. Осум преписи.
12. Служба на св. Методиј Солунски (06.04.). Акrostих „газ к(л) им (х)в(а)лнам(и)и паснми п(о)ѣж ар(х)иєр(єта) меєто(д)ига“. Еден препис.
13. Канон за положување на ризата и појасот на св. Богородица (02.07. и 31.08.). Акrostих „Климент“. Шест преписи.
14. Служба за св. Аполинариј Равенски (23.07.). Акrostих „Клим“. Два преписа.
15. Канон за Успение Богородично (15.08.). Акrostих „Клим“. Дванаесет преписи.
16. Циклус општи служби. Акrostих „Климент“ во општата служба за светители. Два преписа.

Светиклиментови химнографски литературни творби од составот на октоихот:

1. Циклус од осум канони посветени на Јован Претеча. Акrostих „Климента“. Дваесет и девет преписи (целосни и нецелосни).
2. Циклус од осум канони посветени на светите Петар и Павле. Акrostих „Климента“. Триесет и осум преписи.
3. Циклус од осум канони за св. Троица. Акrostих „Клим“. Четири преписа.
4. Канон на св. Богородица за трети глас. Акrostих „Клим“. Четири преписа.
5. Канон на св. Богородица за четврти глас. Акrostих „Клим“. Два преписа.
6. Покаен канон за шести глас. Акrostих „Клим“. Два преписа (едниот од преписите е регистриран во октоих, додека другиот се наоѓа во Премчанскиот пергаментен требник од втората половина на XIII в.).

¹ Атрибуција кон химнографското творештво на св. Кл. Охридски на Георѓи Попов. Сп. Г. Попов „За една предполагаема химнографска творба на Климент Охридски (Канон за св. Симеон Богопримец)“, *Нѣстѣ оученикѣ надѣ оучителемѣ своимѣ. Сборник в чест на проф. дфн Иван Добрев*, член-кореспондент на БАН и учител, София 2005, 288–301.

Од канонот за положување на ризата и појасот на св. Богородица, којшто е предмет на нашето истражување, досега се откриени следниве шест преписа²:

1. Празничен минеј, втора половина на XIII век. Најстар зачуван препис, л. 15а–21а. Македонски ракопис, најверојатно, по потекло од Осоговскиот манастир. Се чува во Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методиј“ во Софија под бр. 113.

2. Празничен минеј, прва половина на XIV век, л. 138б–141а. Потекнува од Осоговскиот манастир. Се чува во Државниот историски музеј во Москва, збирка на Алексеј Хлудов, № 166.

3. Минеј за август, прва половина на XIV век, л. 137б–140б. Се чува во Националната библиотека на Франција во Париз под сигнатура Slav. № 23.

4. Празничен минеј за август со пролози, крај на XIV век, л. 59а–59б (преписот е нецелосен). Од македонската колекција на Александар Гилфердинг. Се чува во Државниот историски музеј во Москва, збирка на Алексеј Хлудов, № 171.

5. Празничен минеј за јуни–август, руски ракопис од 1420 – 1430 г., л. 30б–33а (под 02.07.). Се чува во Руската национална библиотека во Санкт Петербург, ф. 728 (Збирка на црквата „Св. Софија“ во Новгород), № 368.

6. Минеј за август, прва половина на XVI век, л. 168б–172б. Се чува во Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методиј“ во Софија под бр. 536.

Новиот, седми препис, од Климентовиот канон за положување на ризата и појасот на св. Богородица го регистриравме во празничен минеј од XVI до XVII век, од збирката на Научниот архив на Бугарската академија на науките. Во највисоката бугарска научна институција ракописот е донесен од бугарската трговска агенција во Битола, каде што се прибирани ракописи претежно од Битолско-пелагонискиот, Демирхисарскиот и Преспанскиот регион.

Ракописот (БАН 31) ги содржи црковните служби за сите поголеми и помали празници, почнувајќи од 1 февруари (претпразненство на Сретение Господово) и завршувајќи на 26 октомври, со службата на светиот великомаченик Димитриј Солунски³. Канонот за положување на ризата и појасот на св. Богородица се наоѓа на л. 182б–185а во службата за 31 август, кога се чествува положувањето на појасот на св. Богородица во Халкопратија. Акростихот со името на св. Климент се формира од иницијалните букви на тропарите во осмата и деветтата песна на канонот,

² Бойка Мирчева, „Опис на преписите на славјанските извори за Кирил и Методиј и техните ученици“, *Кирило-Методиевски студии*, книга 23, Софија 2014, 157–159.

³ Хр. Кодов, *Опис на славјанските ръкописи в библиотеката на Българската академия на науките*, Софија 1969, 55–56.

⁵ Исто 182–188.

· грѣхѣ ризѣ и поасѣ ты чѣтѣ покланяюще се: — Дѣвери нѣнаа рожѣствѣ ты съврѣшии двѣри раи<скіе> паки мѣ прѣми съблазнивѣ се и грѣхѣ въ <...по>рѣбляющы · ризѣ и поасѣ ты чѣтно покланяюще се: — Пѣ ꙗко ѿ Твое пѣнословце. Веселите се нѣа и вса тварь съ землею · оужаснѣ дивѣ · въ гробѣ нѣа прѣникше · и не ѿбѣтше тѣлѣ · нѣ ризѣ и поасѣ ты дѣно покланяхѣ се: — Нѣнаа воинства и земельны възрастъ пѣвыгнете се на поклоненіе днѣ · ризѣ и поасѣ прѣчѣнѣ юже ѿкрѣляющы нѣи · и протывнѣи нѣи врагы свежи: — Главетѣ тѣ херѣфими зачала и власты · всѣ ꙗко въ тебѣ влѣа бесемѣне плѣть прѣемѣ тѣю ѿбнавлаетѣ рѣ земельны прѣчѣаа влѣце: — Съ Гаврѣлѣ гѣпожѣ похвально выпіемѣ днѣ. рѣа се грѣа сценны въ немже поживѣ Хѣ и не ѿстави тебѣ на земли нѣ въ нѣное житіе прѣчѣаа всели тѣ: — Съ глѣ а Веселѣ се ѿѣме мѣи црѣваа всѣ... Пѣ Гробѣ твоѣ бо изидѣ прѣцы и аплѣ... Пѣ д Чюдо бѣ зрѣты бѣ дѣшевнаго · прѣставляемѣ из гроба · къ непѣставлѣннѣмѣ · и живоносномѣ свѣтѣ мѣре прѣвѣчнѣи · въ себесконѣчнѣю ж изнѣ прѣстѣпающы: — Изрѣцы ѿбо нѣа личѣ прѣстѣ · събѣраемѣ на ѿблѣцѣ · чюдѣсѣ ѿдывляемѣ ѿ концѣ вселеніе: — Вѣселит се днѣ нѣо и земля ѿсѣема свѣтло прѣставленіе прѣемлящы нѣа гѣа ꙗкоже ѿстави сѣю ризѣ и поасѣ · земельны: — Съвѣтит се днѣ вселѣнаа гробѣ прѣемлящы · не тыць · нѣ плѣнь ароматѣ ризѣ и поасѣ лѣжѣцею юже ѿсвѣщаем се вѣрнѣи · и надежѣ вѣчнѣю възимаемѣ: — Пѣ ꙗко ѿ Оудивѣше · прѣчѣаа гѣпожѣ мѣбнѣю похвалѣ · подажѣ рабомѣ си ѿчищеніе грѣхѣ · те бо единѣ имѣми · земельны помощнѣицѣ · ризѣ и поасѣ покланяем се: — Невъзѣланѣю нивѣ · клѣ рожѣшы животнѣи · къ животѣ прѣстави се · ризѣ и поасѣ ѿставшы · на сѣынѣ хрѣтіанѣ · юже нѣи ѿкрыли · ѿ вражѣе напасты: — Облѣчаен нѣа ѿблѣа · плѣтѣю ѿблѣче се въ те · ѿ ѿца прѣвеч<на> нетлѣнно рожѣство имѣе · нетлѣнѣаго тѣ ѿблѣа сътвори

· и въ вишнѣ възнесе тѣ въ нбѣнїе ѡбители: — Пѣ ѿ іермѣ възъпиль
 про: — Ісаїа жезль те видѣ прозѣбшы · ис корене иссѣва дѣо
 прѣчѣтаа · из негоже цвѣтъ · бес тлѣ процвѣтъ миръ ѡновывъ: —
 Образно прѣрцы тѣ прописаше · различно имѣнѣще прѣчистаа бѣе
 · ѡвъ дверь нбѣнѣю из неюже проиде слѣвъплъщенно: — Прыми
 бѣе мѣлѣбы наше ѡмалѣн<їе ї> ѡпѣсты бечисльнїе съблзны наше
 гѡпоже по<даю>ще побѣды рабѣмъ си · на врагы хвалѣщы тѣ: —
 <Кѡ> Притчу въсѣ на подавае... Ікѡ Истинное тѣло...: — Мѣца тѣ
 ла · памѣ полжженїю · въ рацѣ · чѣтнаго поаса · прѣстѣен бѣи · лежещ
 аго въ халькопра<тїю> · Ёга прѣславна влчѣа наша бѣа... Пѣ ѿ
 іермѣ Спї въ ѡгни: — Разрѣшы мѣ прѣчѣтаа сvezаннаго мѣ стрѣтѣм
 и разрѣшытелеа бѣ · порождѣши плѣтїю · еже прѣчѣтаа тѣло твое
 · прѣставивъ вѣчнѣ жизнь: — Трапезо живоноснаа · живоносни
 хлебъ понѣши въ чрѣве сы · и порождѣши плѣтїю прѣстааго бѣ ·
 еже прѣчѣтѣю ты плѣть · въ нбѣа сѣла въсели: — Страшно дивѣтъ
 се аггльскїе сілы · из рѣва съ плѣтїю възнесе въ вышнѣ · и поющ
 е прѣчѣтаа влѣще еюже ризѣ и поасу покланѣем се: — Въ славѣ
 прѣстоующи неизрѣннаго свѣта · причестники сътворы · поющѣе
 те вѣр'но · и сѣое ты прѣставлѣнїе гѣхѡвни мракъ ѡгонѣци: — Пѣ
 ѿ іермѣ Слыши ѡрѡковыце... Кто изрѣщы може таїни твое · иже
 въ тѣбе въсѣлї се дѣо прѣчѣтаа · иже хвалѣтъ нбѣнїе чиновѣ и сылы
 бесплѣтнїе · тобѡю бо свободѣ оулачїхѡ ѡ гѣхѡвнаго ига тем ты
 выпїемъ бѣвна спѣты дїше наше: — Лыци бесплѣтни · рѣпѣтно въ
 прѣставлѣнїе твое прѣчѣтаа · съ аплї дивлахѣ се · прѣчѣтаа страшно
 словѣ бжїю · егоже роди бѣсѣмѣнѣ и дшѣ твою прїемлющы · и
 тѣло безистлѣнїа · съблюдше бѣсемене · темже радостно выпїаше
 бѣвїтѣ вса дѣла: — Іаковъ тѣ дѣвлѣ провидѣ · лѣствѣцѣ сѣю
 <ею>же слѣвъ ѡчѣе ис тебѣ прїеть · и ранскїе дверї <тѣ>ю на
 ѡврьзѣ · и земльни паки къ себе на нбѣа <...> въз'носить · темъ

ты выпіємъ вѣ помли се да <спѣ>ть дше наше: — Пѣ Ѳ іермѣ
 Іако въ дшевнѣ бжїи кувѣтъ... Ётъствѣ сы прѣвѣчны бѣ ·
 изъ вѣа безначелно рожѣство имыи · изъ дѣы паки плѣтїю прїель
 еси · хотѣ паки въ прѣвѣю жизньъ възвратї · темъ радѣстнѣ
 глаѣ хвалѣще тѣ · пѣрадованна <и>збави (sic) раби свое: — Не
 ѡврьзи на ѡ твоего лица · пѣчаа дѣо бѣе нь ѡкрыли ме · рызѣю
 си чѣтною иже земльнѣ ѡставы нѣа сѣа · темъ радѣтно выпіємъ
 · гѣпожѣ пѣрадованнаа · гѣ с тѣбѣю: — Тѣмъ грѣховнѣю ми · ѡж
 ени · мѣты бжїа избавлющы мѣ · ѡ всакого грѣха мѣна · те бо
 имамы застѣпнїцѣ хрїїане дѣо пѣрадованнаа: — Вѣѣ вышыши
 все сътворшаго... Овѣ Окрїлївшю хѣ ризѣ бѣоѡроковїцоу и бѣѣ...
 На хѣа в ѡ а зѣа на стѣно · стѣры гла ѣ ѣ Вѣскрїни гїи въ пѣ · Оѣраѣтѣ
 съ нами · вса дѣнчїскаа лїкѣстоанїаа... ѣ Лицѣ твоємъ помолет
 се гла ѣ · вѣстрѣбѣмъ рѣбѣю пѣнїи... Ола и нїа самогѣно гѣа ·
 Полата дшевнаа · Хѣа едїна сътвори се... ѡпоѣ.

Библиографија

- Кодов, Хр. 1969. *Опис на славянските рѣкописи в библиотеката на Българската академия на науките*, София.
- Мирчева, Б. 2014. „Опис на преписите на славянските извори за Кирил и Методий и техните ученици“, *Кирило-Методиевски студии*, книга 23, 157–159, София.
- Попов, Г. 2005. „За една предполагаема химнографска творба на Климент Охридски (Канон за св. Симеон Богопримец)“, *Нѣстъ оученикъ надъ оучителемъ своимъ. Сборник в чест на проф. дфн Иван Добрев, член-кореспондент на БАН и учител*, 288–301, София.
- Станчев, К., Попов, Г. 1988. *Климент Охридски. Живот и творчество*, София.

Gjorgi POP-ATANASOV

NEW TRANSCRIPT OF THE HYMNGRAPHIC LITERATURE OF ST. CLEMENT OF OHRID

St. Clement of Ohrid is an author both, of prose literary works (mainly of oratorical prose), and of whole cycles of literary works of church poetry, in which his authorial signature in the form of an acrostic figure appears. Number of fifty hymngraphic literary works created by Clement have been bibliographed in the researches so far, almost half of which have already been identified in the text of certain medieval manuscripts.

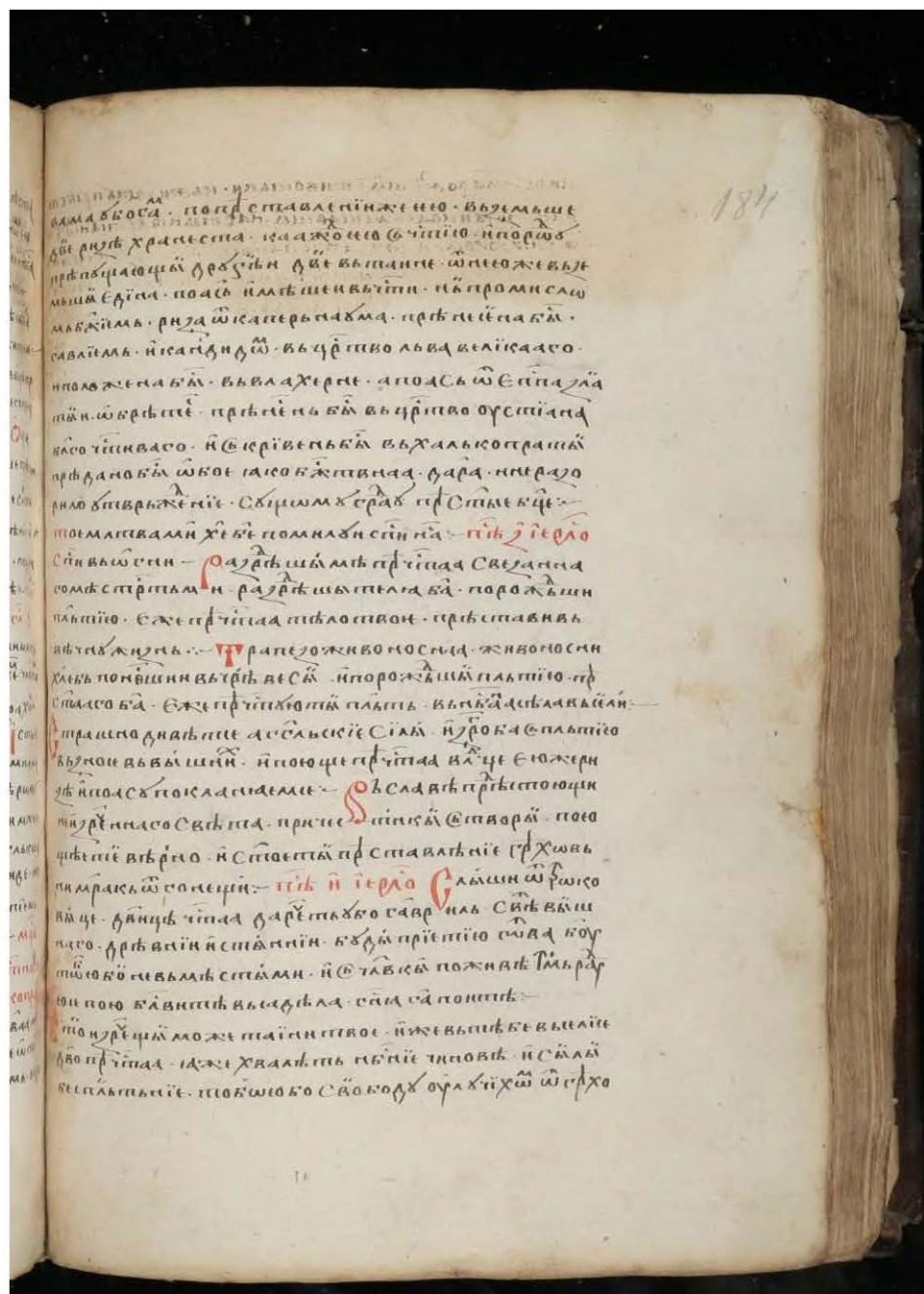
Transcripts of hymngraphic literary works of St. Clement of Ohrid are registered mainly in Octoich and Menaion manuscripts, and in the text of the Octoich they are sometimes formed in cycles for all eight chants.

The Canon of the Deposition of the Virgin's Robe was preserved in six copies. This paper reveals new, seventh transcript of this hymngraphic literary work of St. Clement of Ohrid, discovered by the author in a holiday Menaion No. 31 from the collection of the Scientific Archive of the Bulgarian Academy of Sciences.

Keywords: St. Clement of Ohrid, hymngraphic work, new transcript.

л. 182а

л. 183^б

[illegible]

